

SZERKESZTIK: KESZLER JÓZSEF, REINER FERENCZ és SCHÜTZ MIKSA.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Évenként 20 iv zenemelléklettel; több arckép és képzőművészeti melléklettel. Egyes szám ára 20 krajczár.

Szerkesztőség: Váci-utca 3. sz. Kiadóhivatal: Gránitos-utca 6. sz.

Előfizetési ára:

Egész évre 6 frt. — Félévre 3 frt.

TARTALOM

ZENE: Dr. SCHÜTZ MIKSA: *A szerzői jogról szóló (1884: XVI.) törv.-cikknek a zeneművek és zeneszerzők jogviszonyáról szóló rendelkezései.* — BATOR SZ.: *A Bülow-hangversenyek.* — Zenészeti hírek.
SZINHÁZ: Színházi hírek.
KÉPZŐMŰVÉSZET: CASTOR: *Az operaház festményei.* (Vastagh György.)

A SZERZŐI JOGRÓL SZÓLÓ (1884: XVI.) TÖRV.-CZIKKNEK a zeneművek és zeneszerzők jogviszonyáról szóló rendelkezései.

TERMÉSZETES dolog, hogy irodalmi téren nem történt meg az, mit a zene terén kénytelenek vagyunk követelni, mert ott ép oly igazságtalanság volna, a mint itt a méltanyosság követelménye. Az analogia a kettő közt egyszerűen nem áll, a tudományak egészen más a feladata, de más a fejlődésmenté is. A nagy igazságok és alapelvek, melyeket kiváló szellemek felállítottak, arra vannak szánva, hogy közkincsessé legyenek, a feldolgozás mit sem von le az eredeti szerzőnek érdeméből: hiszen minden új generáció az előbbinek vallain emelkedik fel a tudomány magaslatára. Merőben más a művészet, jelesül a zene rendeltetése és természeté; itt az *invenzió*, az ötlet a lényeges ismérő, a biztos eszköz a hatásra.

A mit pedig az ellenkező nézetek lévők oly hangosan vitatnak, hogy a *droit de mélodie* a művészi szabadságot ok nélkül korlátozza, gátolja a szabad fejlődést stb., annak éppen az ellenkezője áll. Tény, hogy mióta operarészletek, dalok stb. ilyen fajtájú zeneműnek feldolgozása üzletszerűen folytattatik, a kamarazene nemesebb iránya, egyáltalán magasabb műformák következetesen mellőzöttek, miután a feldolgozás jövedelmező üzlete kevesebb képzettséget és tehetséget igényel, mint a másik, sajnos! háttérbe szorított foglalkozás.

De azt fogják ellenünk felhozni, hogy az 1884: XVI. tcz. 46. §-a biztosítékot foglal magában minden lehető visszaélés

ellen, midőn 1. az átdolgozás követelményeül felállítja a *sajátságos* zeneszerzemény fogalmát, 2. midőn nem *művészileg* feldolgozott zeneművet kizár a törvény oltalmából. Ezt a kritériumot pedig esetről-esetre szakértők fogják megállapítani s így nem lehet okuk a zeneszerzőknek, mostoha bánásmódról panaszkodni.

Helyes és méltanyos dolog, csak hogy a gyakorlatban igea nehezen keresztülvihető. Mert féltő, hogy a szakértők közt nem lesz meg — nem mondom az igazság szeretete vagy partatlan ítéltekésség, hanem a *közmegegyezés* azon szempontok iránt, melyekből a kérdéses mű megítélendő lesz. A különböző irányok és iskolák a zenében oly ellentétes nézeteket és elveket vallanak, hogy bajosan lesz megállapítható, hol végződik a gépész, művészi értéket nélkülöző jogosulatlan átdolgozás, és hol kezdődik a *sajátságos* szerzemény, vagy a művészileg történt feldolgozás.

(Idézhetnék számtalan ily átíratot hírneves és ismeretlen zeneszerzőktől, mely iránt «erit mihi magnus Apollo», ki nekem eldönti, hogy melyik osztályhoz számít-hatók minden kétség kizárásával!)

Végül legyen szabad még egy — nem jogi, hanem *méltanyossági* indokot felhozni a zeneszerzőnek nyújtandó *idősebb* jogvédelem mellett. Utalok — arra a beavatottak körében közismeretű — körülményre, hogy a zeneszerzőre nézve a *kiadó*-ügyleti viszonyok sokkal kedvezőlenebbek, mint az irodalmi munka szerzőjénél.* Elismeri ezt többek közt az északnémet tv. hivottsági jelentése (id. h. 20. oldal) e szavakkal: «Die Beschränkung der Tonkünstler in der praktischen Verwerthung ihrer Kompositionen schien um so weniger gerechtfertigt, als sie an sich schon in der Möglichkeit, den gebührenden Lohn für ihre Schöpfung zu finden, hinter dem Schriftsteller zurückstehen. Die Preisgebung der Klaviersauszüge u. s. w. entzieht den Künstlern ein Hauptmittel, aus ihren Kompositionen

Gewinn zu ziehen und schädigt sie zu Gunsten der mehr oder weniger mechanischen Arbeit eines Dritten».

Ez elég világos. És ez az érvelés nem a «droit de mélodie» védőitől ered, ellenkezőleg, a szabad feldolgozás híveitől.

Hátra van még a mi allaspontunkat hazai viszonyaink tekintetéből röviden indokolni.

Zenészeti produkcióink ma, igaz, még minden izeben a kezdetlegesség bélyegét hordja, de tagadhatatlanul előbbre halad, habár elég lassan és tavoról sem tartva mértéket irodalmi előmenetlünkkel vagy csak a képzőművészetekben tapasztalható örvendetes lendülettel. A speciális magyar zenészek jellege tisztán dallamos: a feldolgozás lehet többé-kevésbé művészi, de a lényege a tartalomban van. Kár lenne azt az egynehány hivatott zeneszerzőt, ki nálunk e téren működik, kiszolgáltatni a «művészileg» szabadon feldolgozó bel- és külföldi rutinier-eknek. Szakértői véleménynyel edes keveset fog-nak segíteni; tapasztalásból tudom, hogy mennyire eltérők szoktak lenni a szakértők nézetei valamely átdolgozás minősítése iránt!

Mindezeket szem előtt tartva, óhajtan-dónak tartottam volna, ha a törvényben kimondatott volna, hogy:

«Zeneműveknél a jogosult kiadó bele-egyezése nélkül kiadott mindennemű átdolgozások, kivonatok, egy vagy több hangszerre vagy szólamra készült berendezések, változatok, átíratok (Transcriptionen), egyveleg (Potpourri), úgynevezett ábrándok (Phantasie) és hasonló feldolgozások a szerzői jog bitorlásának tekintetnek. A bitorlás ismérvét az eredetinek *dallama* képezi, bármilyen alakban is jelentkezzen az átdolgozásban.»

II.

A zeneművek és zenés színművek nyilvános előadhatása iránt a törvénynek 49—59. §§-ai intézkednek.

A törvény megkülönböztet zeneműveket és zenés színműveket, melyeknek mind-egyike más-más kategória alá tartozik.

Zenés színművek a törvény értelmében azon alkotás értendő, úgy hogy *nem* az illető szöveg egyes részei vannak megzenésítve, például *bohózat* dalokkal (cou-

* Ez iránt is nem egy, valóban megdöbbentő példát tudnék idézni *nappalunkból*, nem abból a körből, midőn egy Schubert-nek havonkénti *ücsögő* forintot vagy harmincz zeneművet kellett *megrendelésre* elkészíteni. Ismerek egy magyar származású, hírneves zeneszerzőt, ki az ő bécsi (most budapesti) kiadójától husz forintot kapott egy műért, mely még most is barmolat tárgyat képezi az egész művelt világban, mely hozzávetőleges számmal 10—15,000 frt nyereséget hozott a kiadónak és *baron* kiadást ért, a mi zeneműnél nagy ritka eset. A zeneszerzőnek neve Goldmark Károly, a szerzemény pedig a Sakuntala neve alatt írt gyönyörű nyitány, a kiadó cégét nem akarom megnevezni.

plet), melodramák, színművek nyitányokkal és felvonásközi zenével, hanem zene és szöveg egy egészszé forrt össze, mint az operában.

Nem lesz könnyű feladat a gyakorlatban a különbséget megállapítani a zenei *betétekkel* ellátott színmű és a törvény értelmének megfelelő *zenés színmű* közt.

DAMBACH* és MANDRY** azt javasolják, hogy ilyenkor szakértők által állapítsák meg egyrészt a drámai, másrészt a zenei alkotórészek jelentősége az egészhez képest és a szerint ítéltessék meg, hogy a zenei vagy a drámai tartalom lép-e előtérbe.

A bajor 1865-iki törvény ez iránt intézkedéseket tartalmaz; a mi törvényünk, követve az északnémet törvényt, az opportunitás kedvéért nem tartotta fen a megkülönböztetést.

Fontosabb körülmény a gyakorlat tekintetében, hogy tulajdonképpen kit illet a megszerzett előadási jog? A színház, amelynek nevében megszerezte az illető igazgató, vagy az utóbbit személyében?

WÄCHTER szerint az előadási jog, kétség esetében a színpadnak van átengedve, függetlenül az ez idő szerinti igazgatónak személyétől. Szerinte a szerzőnek beleegyezése hely tekintetében meg van szorítva (örtlich beschränkt). «Valamely színpadnak vezetője tehát, a szerzőtől nyert előadási engedélyt — hacsak más megállapodásra nem jutott vele vagy a körülmények más felfogás mellett szólnak — csakis ezen egy színpadon érvényesítheti. Más színpadon nem adhatja elő a művet, még ha addigi állását el is hagyta.»

Ha tehát valamely színpad vezetője megszerez egy színművet és egy pár hónappal reá kénytelen a vezetéstől visszalépni; ha már most az illető színpad zárva marad, az igazgató, ki talán kedvezőbb körülmények alatt új színházra tett szert, ne legyen feljogosítva a megszerzett művet itt is előadni? Valjon a szerző, midőn művét eladja, abból a nézetből indul-e ki, hogy művét valamely meghatározott «színpad»-nak és nem a vezetőnek engedi át?

Igaz, hogy e felfogás mellett szól azon körülmény, hogy a szerző rendszerint nem az igazgató *személyiségét*, hanem az intézet hírnevét, a személyzet minőségét, kiállítását stb. szokta tekintetbe venni, midőn az előadásra való jogot átengedi.

E jogviszonynál, mint látjuk, a színpad maga lép előtérbe. De azért veszedelmes volna ezen jogviszonyt annyira kitágítani, a mint azt WÄCHTER teszi, midőn azt mondja, hogy «az illető igazgató a megszerzett darabot csakis ezen és semmiféle más színpadon nem adhatja elő». Ebből az következne, hogy a szerzőnek túrné kellene, hogy az addigi igazgatónak utódja ismételt megállapodás vagy tiszteletdíj fizetése nélkül előadhatja a művet. Lehet azonban, hogy az új vezető a szerzőnek intencióit nem ismeri annyira, hogy pénzüke miatt nem állíthatja ki a művet a megkívántató fényvel és e miatt annak sikerét kérdésessé teszi, lehet, hogy az előadás a szerzőnek érdekét sérti, jogában áll annak ezt megakadályozni?

Az általános felfogás szerint, melyet a legtöbb jogi író is habozás nélkül követ,

* Gesetzgebung des norddeutschen Bundes, betreffend des Urheberrechts» stb.

** Vorerörterungen zum Kommentar über das bairische Nachdruckgesetz vom 28. Juni 1867.

nincs joga. A mű a színpadé, nem a vezetőé. Ez az uralkodó jognézet.

Úgy látszik azonban, hogy az 1870-iki német törvény meghozatala óta a judicatura némileg ingadozó lett e tekintetben. Ezt mutatja a német birodalmi kereskedelemi főtörvényszék döntvénye 1872-ből Kullack, volt kölni színházigazgató ellen indított perben.

Ez utóbbi ugyanis jogosult az előadás miatt ítéltetett el, mert az előadásra való jogviszony megszerzését nem tudta kimutatni. Ellenvetései, hogy elődje az igazgatóságban ugyanazt a művet előadta, érvetettek és kiemeltetett: «hogy ez utóbbi ténykörülmeny csak akkor jöhetett volna számba, ha azzal azon állítás lett volna egybekötve, hogy az előadásra való jogviszony az előbbi igazgatóktól átment ő reá, vagy hogy ama jogviszony az igazgatók által oly feltételek alatt szerzett volt, mint az ő reá, mint bizonyos, meghatározott színház vezetésében való utódra, önként ment volna át.»

Ezen ítéletből kiviláglik, hogy az általánosan elfogadott WÄCHTER-féle elv, mely szerint «az előadási jog valamely színpad tartozékát képezi» és így az igazgatóságban következő minden jogutódra ipso jure átmegy, a legfőbb bíróság által nem osztatik.

Magától értetik, hogy az érintett jogviszony nemcsak zenés színműveknél, hanem a színműveknél is fenforog. Csakhogy a zenés színművek (opera!) előadásánál mutatkozó nehézségek, valamint az előadásnak sokkal költségesebb volta — karok betanítása, díszletek, costume-ek stb. — okozzák azt, hogy a vagyoni jogi kérdés itt sokkal inkább lép előtérbe, mint az egyszerű színmű előadásának kérdésénél.

A zenés színmű szerzője nagyobb áldozatokat szokott hozni művének előadása előtt; magának a szövegnek megszerzése is gyakran fáradsággal és költséggel jár; a partitúrának technikai elkészítése pedig óriási munkába kerül.

Annál inkább óhajtandó, hogy az e részbeni jogviszony iránt kétely ne támadjon, és annál inkább kell a törvényhozásnak gondolkoznia arról, hogy a jóhiszeműleg eljáró szerző és igazgató a meg nem érdemelt joghátránytól meg legyen óva. Ezt azonban végtelenül megnehezítené a WÄCHTER által felállított tan, ha t. i. elfogadtatnék az, hogy kétség esetében a színpadnak minden új vezetője is hallgatag fel van jogositva a jogelődje által megszerzett műnek előadására. A szerző, kinek nem kizárólag az anyagi, pénzüke siker fekszik szívében, ez által könnyen hátrányt szenvedhet.

Szóba jöhet még azon eset is, midőn a színpadnak új vezetője valamely művet szándékosan — hogy azzal a szerző hírnevét rontsa — adja elő, tehát részéről a *dolus* kétséget kizárólag megvan. Ily eljárás ellen a szerző nem maradhat védtelen.*

Ellenvetésképpen lehetne felhozni, hogy a szerző nemcsak a színpadnak új vezetőjénél, tehát a *jogutódnál*, hanem a vele egyenesen szerződő *jogszerzőnél* is ugyanazon eshetőségeknek van kitéve.

* Erre is van elég példa a legközelebbi évekből. Wagner Richard kénytelen volt újságokban tiltakozni az ellen, hogy több udvari színház Németországban, mely az ő «Nibelunggyűrűjét» előadásra megszerezte, azt oly megcsontítással és változtatással adja elő, hogy — törvényes eszköz hiányában — a művészi reputációjára hivatkozva, inti a közönséget, hogy tartózkodjék ezen előadások látogatásától.

Az előadási jog rendszerint szerződés által ruháztatik át az egyik szerződő félre; ha tehát a szerződésben külön stipulációk nem foglaltatnak, fel kell tenni, hogy az átruházásnál ugyanazon és nem több jogkövetkezmény áll be, mint a mely az alapjául szolgáló jogügyletnél megszokott allani.

Mínt hogy pedig a szerző művének előadási jogát ellenszolgáltatás mellett engedi át valamely színpadnak, ez nem egyéb, mint adás-vevés; valamely jogviszonynak megszerzése, mely ugyanazon tekintet alá esik, mint dolognak, jószágnak adás-vevése.

WÄCHTER-nek fenidézett nézete szerint az adás-vevési szerződés a színpad és a szerző közt köthetett meg, még pedig nemcsak ezen két személy (illetve *jogi személy*) javára, hanem esetleg mások javára, t. i. a jogutódok, jövőbeli vezetők javára is.

Lehet azonban ennek más értelmezést is adni. A WÄCHTER-féle elv («Im Zweifel sei die Genehmigung des Autors eine örtlich beschränkte») még oly magyarázatot is enged meg, hogy: a szerződés ugyan a szerző és a színpad *jelenlegi* vezetője közt kötött, azonban nem az utóbbinak nevében, hanem a színpad nevében, s így ipso iure átmegy valamennyi jogutódra, feltéve, hogy a színpad megmaradt mostani helyén. Ha a színpad változik, ha eddigi helyéről más helyre költözik, akkor az előadási jog a régi helyhez marad kötve.

Ennyi lehetőséggel szemben, és ily ellentétes magyarázattal szemben, melynek a törvény szövege ki lesz téve, helyesebbnek tűnik a következő értelmezés, mely úgy jogilag, de a gyakorlat szempontjából is indokolható, miután a szerződő feleknek tetszésére bízva, érdekeiket külön stipulációkban megóvni.

«Valamely színmű, vagy zenés színműnek előadási joga kétség esetében azon igazgatót (színpad vezetőjét) illeti, a ki azt a szerzőtől megszerezte.»

Minden egyéb kikötésnek a szerződésben kell befoglalattania, hogy érvényesíthető legyen.

Az 1884: XVI. tcz. 52. §. értelmében «szöveges zeneművek előadásához, ide értve a zenés színműveket is, rendszerint elég a zeneszerző beleegyezése.»

Mi értendő «előadás» alatt, az sok esetben kétséges lehet. Természetesen első sorban, színműveknél a színrehozatal, más zeneműveknél a hangversenyteremben, mulatóhelyeken, templomban, nyilvános téren való előadás.

Magántársaságban való előadás, még ha nem is történt volna zárt számú tagok előtt, rendszerint nem bír a nyilvánosság jellegével. A törvény szövegében használt kifejezés «nyilvános előadás» többféleképpen értelmezhető.* Nyilvános az előadás, mely mindenki számára egyéni megszorítás nélkül hozzáférhető, akár belépti díj mellett, akár a nélkül. Nyilvános az előadás, mely meghívottak előtt foly le, hacsak a meghívás nem szorítkozik az egyéni egymáshoz való tartozás köreire, például zeneiskola hangversenye, melyben a tanítványok szülei vesznek részt. Az előadás nyilvánossá lesz akkor, midőn rendeltetése az, hogy az egyéni határokon túl terjedjen.

Az a kérdés mármost, hogy a törvény fenidézett rendelkezése, mely zenés színművek előadási jogát egyedül a zeneszerző

* Kohler, id. m. 240. l.

engedélytől teszi függővé nem tartalmaz-e érzékeny és aránytalan hátrányt a szövegíróra nézve, és vajon mivel indokolható ezen esetben?

Hogy a szövegíróra nézve hátrányos, az tagadhatatlan, bár nem annyira, mint első pillanatra látszanék. De ezen intézkedés úgy jogi mint méltányossági tekintetből nagyon is indokolt.

A szöveg, mely eleve megzenésítésre van szánva, csak ez utóbbi által nyeri azon sajátlagos jelleget, mely létjogosultságát adja meg.

Hány olyan szöveg van, mely zene nélkül gyarlónak, nevetségesnek tűnik, s csak a zene által nyer életet, de vagyonjogi jelentőséget is.

Lehetnek esetek, midőn valamely opera szövege, sőt oratórium szövege zene nélkül, egymagában is előadható, de a leg-tökéletesebb szövegköltemény sem nyújthatja a hallgatónak a harmonikus művészet egész érzetét. Hiszen még oly nagybecsű költői művek mint Shakespeare Szentivánéji álom cz. színműve, Goethe Faust-ja és Egmont-ja nemcsak megtűrik, de követelik a zenének belépését bizonyos helyeken.*

Rendszerint tehát a zenés színműnél a két alkotórész közül a zene lesz jogi értelemben a fődolog, mert az adja meg az egésznek jellegét, a másik rész (a szöveg) csak az ő kedvéért van ott; tehát a jogi fogalmak szerint az egésznek alkotóját méltán illeti az egész fölött való rendelkezési jog.

Elismeri ezt a törvény, midőn az 32. §-ban egyenesen megszünteti az 1. §. 2. pontjának szabályát, mely több szerző léteben közös egyetértést, illetőleg előleges karpótlást kíván meg. Zenés színműveknél sem az egyik, sem a másik nem szükséges.

A magyar törvény e tekintetben még messzebbre ment, mint a német (51. §. 1.), mely az első bekezdésben *látszólag* valamennyi szerzőnek engedélytől teszi függővé az előadást, de azonnal rá (51. §. 2.) megvonja ismét a szövegírótól az első bekezdésben neki biztosított jogot.

Nem mintha a törvény ezzel tagadásba akarta volna venni a szövegírónak, mint szerző-társnak («Miturheber») való jogát. A szerzői egyenjogúsítás a zeneszerző és szövegíró közt megvan úgy a zeneműnél mint a zenés színműnél, ezt már maga az elarverezés is igazolja.

A német törvény indokolása a zeneszerzőnek megadandó tagabb jogkört nem jogi, hanem czélszerűségi tekintetekkel indokolja; megkönnyítve lévén ezáltal az eljárás, mely különben, sok esetben két különböző jogalany akarától tétetvén függővé, eredménytelen fogna maradni. Nyíltan mondja a német tv. indokolása,** hogy a szigorú jogi jelfogás megkövetelné ugyan a szövegírónak beleegyezését is, azonban (hieraus würden sich indessen in der *praktischen Anwendung* grosse Schwierigkeiten ergeben) és ezért úgy a bajor 1865-iki, mint az idézett német tv. csak a zeneszerzőnek, mint legfőképeni szerzőnek (hauptsächlichsten Schöpfer) beleegyezését kívánja.

A zeneszerzőnek adott egyoldalú jogositvány, mely tagadhatatlanul következet-

lenséget foglal magában, azon félszeg következtetésre vihetne, hogy a zeneszerző magának a szövegnek zene nélkül való előadását is megengedheti, a mi már csakugyan igazságtalan lenne a szövegíró irányában. Ezt nem szabad tűrni, de nem is kell azt tűrni.

Ugyanis ezen méltányosság és opportunitásból eredő okok, melyek a törvénynek érintett intézkedését javasolják, főleg a gyakorlati életre vonatkoznak, meg akarván könnyíteni az e fajta műveknek minél szélesebb elterjedését, hozzáférhetőségét, azért nem szabad volt a «commercium»-ra való tekintettel, de maguknak a zeneszerzőknek érdekében is eltekinteni a szigorú jogi követelménytől.

Ebből következik, hogy a színpad vezetője nem tartozik a szövegíróval egyezkedni, sőt a rea nézve teljesen közömbös, vajlon az általa megszerzett műnek zeneszerzője jogosultan vagy jogosulatlanul használta-e a szöveget? A szövegíró soha más ellen, mint a zeneszerző ellen — mint a szövegnek vevője ellen — nem léphet fel személyes, vagyonjogi igényével. Ezen elvek azonban csak a zenével összekötött szövegre alkalmazhatók. Nem elég, hogy a szöveg *valamikor* tényleges összeköttetésben lett legyen a zenével, hanem megkívánatik, hogy ezen összefüggés tényleg létezik. Ha pedig utólag szétválasztattak, akkor a tényleges viszony megváltozával változik a jogi viszony is, ha csak esetleges külön megállapodások a szövegírónak rendelkezési jogát meg nem szüntetik. Ha azonban ily meg-egyezés nem jött létre, akkor a szövegíró — illetőleg jogutódja, a ki természetesen összeeshetik a zeneszerző személyével is — kizárólag maga rendelkezik a zeneművel szemben; tehát őt illeti a szöveg kinyomtatásának, valamint a zene nélkül való előadásának kizárólagos joga. Helyesen mondja WÄCHTER: «Es bleibt eben ausserhalb des musikalischen Organismus der Text ein für den Componisten fremdes Rechtsobject.»

Ebből világos lesz az is, hogy a zeneszerzőnek előnyösebb állása daczara, a szövegírónak vagyonjogi érdeke legkevésbé sincs veszélyeztetve. Igaz, hogy a szövegíró a szövegnek zenésítés végett való átengedésénél lényeges megszorítást kénytelen tűrni a maga rendelkezési jogában, azonban ezen megszorítás semmi aranyban nem áll ama hátránnyal, melyet elkenkező esetben annyilvánosság volna kénytelen elviselni.

A törvényhozás előtt azon eszme lebegett, hogy a művészeti alkotások nyilvános előadása lehetőleg megkönnyíttessék, és e czél elérésére bátran eltekinthetett a szigorú jogi felfogástól a hasznossági elv kedvéért.

Dr. SCHÜRZ MIKSA.

A BÜLOW-HANGVERSENYEK.

ALFOLYLT hét kiválóan érdekes zenei eseménye kétségkívül a Bülow János által vezetett szászmeiningeni udvari zenekar két hangversenye volt. Már Bülow neve is elég garancia volt arra nézve, hogy e két hangverseny kitünően sikerüljön és hogy a Vigadó nagy termét mind a két este a legfényesebb közönség töltse meg. Bülow, kinek

genialitásáról volt alkalmunk meggyőződnie ezeltől két évvel, midőn a Beethoven-estélyt rendezte és akkor 6 legnehezebb zongoraszonátáit játszotta, mely alkalommal nemcsak rendkívüli emlékezőtehetségét, hanem bevégzett zongorajátékát, előadási modorát bámultuk. A sajtó annak idejében Beethoven legjobb interpretatorának ismerte el; és méltán. Annál feszültebb érdeklődéssel vártuk e mostani látogatását, mert ez alkalommal a szászmeiningeni udvari zenekar kíséretében jött el, mely zenekar már jó ideje az ő vezetésé alatt áll, s így tőlük csak a legjobbat és legtökéletesebbet lehetett várni. De e tekintetben némileg csalatkoztunk. Számra nézve e zenekar kisebb, mint a miénk, 50 emberből áll; 8 első, 8 második hegedű, 6 brácsa, 5 gordonka és 5 contra-bass, azonkívül a normál fúvóhangszerek. De ez még nem hiba. Nagyobb baj, hogy a sokat emlegetett orchesterben művészek nagyon gyéren vannak képviselve és a hangversenymesteren (első hegedű) és a két kürtösön kívül, aligha tarthat valaki közülök igényt a művész melléknévre; azonkívül a hangszereik se a legjobbak. Áll pedig ez különösen a cellistákról és a fatúvóhangszerek kezelőiről. De ez nem is képzelhető másképen, mert valódi művész nem veti magát alá az olyan disciplinának, a milyent Bülow megkövetel. S így megérkeztünk ama pontnál, mely a zenekar egyik legnagyobb erénye, a disciplinához. Annak köszönhetik bámulatos összjátékukat és a dinamika különböző arányaitainak legprecízebb együttkezelését; e tekintetben utólráhetetlenek. Ez eszünkbe juttatja a meiningi színészeket, kiknél összjáték és dekorációik nagyszerű, habár elsőrendű művészek nincsenek közöttük. — Az első hangverseny, mely csak Beethoven lángészének volt szentelve, a műsor következő darabokból volt összeállítva: az «Egmont»-nyitány, első és ötödik szimphonia, a G-dur hangverseny és a «Leonora»-nyitány, tehát elég, talán nagyon is sok a jóból. Az Egmont-nyitány és a C-dur szimphonia 3 első tételének előadásához semmi kifogás sem fér; de az első szimphonia utolsó tételének bekezdését, valamint az ötödik szimphonia Andantéját, még is csak jobb lett volna egy előadni, a hogy az elő van írva. Bülow itt az orchesterrel rubato játszott, hol gyorsabban, hol lassabban veszi a tempót s ha az a zongorajátéknál, ha nem is épen helyesen, de mégis megengedhető, az orchesternél épen nincs helyén, sőt zavarólag hat. Tapasztaltuk azt különösen a C-moll szimphonia Andantéjában, a hol a tempót már kezdetben nagyon gyorsan vette, és mikor a cellok a főthémát először variálják, majdnem fél oly lassan játszott. De véleményünk szerint ezt már Bülownak sem szabadna tennie Beethovennel szemben, mert az ily eljárás már nem genialitás, hanem szeszély. Ezzel bocsánatot kérünk Liszt Ferencztől, őszinte véleményünk miatt, ki nemrég úgy nyilatkozott volna, hogy ez már tűrhetetlen állapot, mert már Bülowot is kezdik kritizálni, a ki pedig, Liszt véleménye szerint, minden kritika fölött áll. — A G-dur zongora-hangversenyt Bülow maga játszotta, a zenekar pedig dirigens nélkül kísérte őt; e mű előadá-

* Madách-nak színműve is megköveteli a zenének hozzájárulását; csakhogy méltóbb legyen a költeményhez, mint az, melyet jónak láttak beszéni.

** Abstruckte des nordd. Reichstages Nr. 3, 18. old.

sánál a szó teljes értelmében élvezték Beethoven zongorahangversenyeinek szépségeit. Persze, meglátszott előadásukon a lelkiismeretes próbák hosszú sora, mert oly összevágó discret kíséretet, oly rendkívüli gondos kidolgozást alig hallottunk zenekartól.

Bülów mint zongoraművész nevezetes jelenség, s oly sajátosságai vannak, melyekben kevesen mérközhetnek vele. Játéka végtelen tömör, minden hang megizmosodik ujjai alatt, s játékából az öntudatra jutott egészséges szellem szól. Lehetetlen, hogy valaki az általa előadott művet meg ne értse, s ha már megtörténik, semmi esetre sem az ő hibája. A Leonora nyitány előadása is kielégített volna, ha Bülów a tempokat nem vette volna oly önkényesen. Utóvégre nem azért írja a zeneszerző művére az időmértéket, hogy azt aztán bárkiesoda, s ha az illető még oly elismert ember, mint Bülów, kénye kedve szerint megváltoztassa. Több tiszteletet kérünk Beethoven iránt. A második hangverseny a modern zeneköltőknek volt szentelve. Hallottuk Wagner «Faust» nyitányát, Brahms második (B.-dur) zongora hangversenyét, Berlioz «Corsaire» nyitányát, Schubert-Liszt «Vándor ábránd»-ját és Raff Joachim magyar suit-jét. A zenekarról csak ugyanezt mondhatjuk el, a mit az első hangversenyen tapasztaltunk. Wagner «Faust» nyitányáról pedig nem rég e lapokban hosszabb értekezés jelent meg, és mi újra elmondjuk, hogy e nyitány Wagner leggenialisabb művei közé tartozik.

Brahms második zongoraversenyét a szerző maga játszta el, a zenekarnak ezuttal is vezénylés nélküli kísérete mellett. Brahms e művét már játszotta nálunk, másodéve a philharmoniai hangversenyen, és akkor is igen tetszett. Klaszszikus motívumai, valamint dallamfűzése és tematikájának átlátszósága, mindig biztosítják e műnek a sikert.

Bülów a második estélyen is zongorázott, még pedig Schubert «Vándor ábránd»-ját, Liszt átíratában; előadásával rendkívüli tapost aratott, melyből még Liszt Ferencnek is kijutott, ki Bülówwal karonfogva meg is jelent az emelvényen. — Berlioz «Corsaire» nyitánya helyett szívesebben hallottuk volna vagy Romeó és Julia nyitányát, vagy a Rákóczy indulót Berlioz átíratában. Akkor legalább elmaradhatott volna Raff magyar suit-je; mert e mű előadásával csak közönségünknek akart kedveskedni. A famózus suite öt részből áll, még pedig, a *határ-nál*, a *pusztán*, a *honvédek kivonulása*, *népdal változatok* és a *csárdában* címzett szakaszokból. Sajnálattunkra tapasztaltuk, hogy Raff nem igen ismerhette a magyar zenét, mert e terjedelmes művében egyetlen magyar gondolat nincs, s így címnek sehogyan sem felel meg.

BÁTOR SZ.

ZENÉSZETI HÍREK.

~ KAMARAZENE. Krancsevics és társai szerdán fejezték be kamarazene-estélyeik első ciklusát. Az utolsó hangverseny műsora is kielégítette műértő közönségünk igényeit, s csak azt sajnáljuk, hogy oly csekély számmal jelent meg, pedig derék

zenészeink megérdemelték volna a nagyobb pártolást, mert utolsó előadásaik mindenkit meggyőzhetek volna azon fel-tűnő haladásról, melyet tanúsítottak. Mozart (D.-dur), valamint Beethoven vonós-négyesében (Es-dur 74. mű) az egyes szólamok fontosabb részeinek arányai kerekén és kellő világításban domborultak ki. Különösen Beethoven négyesét annyi melegség, tűz és változó színezettel játszották, hogy majd minden rész után zajos tapsokra ragadták a közönséget. Ez alkalommal már a crescendókat nagyobb egyöntetűségben és szabatosabb együttkezelésben hallottuk előadni; s ezt azért emeljük ki, mert épp mi figyelmeztettük az előadókat e hibájukra. Brahms cello-szonátáját (E-moll 38. mű) Méry és Rosé urak játszották. Méry úr a zongoraszólamot igen szép felfogással, tisztán és discretül játszotta, és ez alkalommal is bebizonyította, hogy kitűnő kamarazene-játszó. Rosé úrtól többet vártunk. Hangszere ugyan ma jobb volt, de hangja nem volt elég nagy. Ez különben a szonáta hibája is lehet, hogy sok hely nem fekszik a kézben, azonkívül a gordonka-szólam nagyon mélyen fekszik, s így nem igen szól. Áll ez különösen a harmadik tételre, a hol ugyan látjuk az előadót játszani, de nem halljuk.

~ PÁLYÁZAT A M. KIRÁLY-HYMNUSRA. A m. tud. akadémia az orsz. m. daláregyesület adományából pályázatot hirdet a magyar király-hymnusnak zenére tehető szövegére. A pályázat feltételei a következők: 1. Multhatatlanul szükséges, hogy a költemény nemzeti magyar versidomban és versszakok alakban legyen írva. Három-négy versszaknál kevesebbet, hatnál többet ne tartalmazzon. Az egyes versszakok nyolcznál több verssort ne foglaljanak magukban. A versszakok 6—12 szótagu verssorok között váltakozhatnak. 2. A szöveg zenére tételéről a daláregyesület fog gondoskodni. 3. A jutalom ezer frank aranyban, mely csak önálló becsü műnek ítéltetik oda. 4. A pályamunkák idegen kézzel írva, névtelenül, a szerző nevét rejtő zárt jelígyes levéllel ellátva, a magyar tudományos akadémia főtítkári hivatalához 1885. május 31-ig küldendők be. 5. A magyar tudományos akadémia általános pályázati szabályai e pályázatnál is érvényesek. Budapest, 1884. november 26-án, Fráknói Vilmos főtítkár.

~ LISZT FERENCZ A MEININGENI ZENEKARTÓL egy Végh Jánoshoz intézett levélben következőleg nyilatkozott: «Tisztelt barátom! Miért kritizálgatják a meiningeni udvari zenekart? Hja, ez a sorsa minden kiválónak a mi kicsinyes zenei világunkban. Intendánsa s igazgatója, Bülów által az ötven főnyi meiningeni udvari zenekar egyetlen virtuóznak és pedig a legelsőrangú virtuóznak bizonyult. Felfogás, értelem, szellemileg élénk előadása a műveknek s tökéletessége a legfinomabb rithmikus és dinamikus árnyalásnak, e zenekar sajátosságává lett Bülów géniusza és lángbuzgalma által. Csodáltuk a zenekart tegnap is, s óhajtjuk, hogy e fényes művészeti példa itt és másutt is gyakori utánzásra találjon. Budapest, 1884. nov. 23. Liszt Ferencz».

~ ZICHY GÉZA GRÓF, ki a napokban külföldi hangverseny-körútra indult, ezuttal nem megy Hollandiába, hanem Né-

metországban marad s Augsburgban, Karlsruheban s más nagyobb városokban fog hangversenyeket rendezni.

~ A LUGOSI DAL- ÉS ZENEEGYLET november 22-én sikerült dalestélyt tartott a következő műsorról: 1. Erkel Sándor: «Dalra magyar», férfikar. (Uj.) 2. J. Nentwich: «Heinzelmännchen», Polka für Männerchor mit Klavierbegleitung. 3. Wusching K. P.: «Toaszt», férfikar. 4. a) Dr. J. Machanek: «Es war zur Frühlingszeit...» b) E. S. Engelsberg: «Grüss dich Gott...», Männerchöre. (Neu.) 5. F. Mair: «Der beste Kuss», Bass-Solo (Herr M. Fischl) mit Männerchor u. Klavierbegleitung. (Neu.) 6. Wusching K. P.: «Esti csillag», férfikar. 7. Ph. Fahrbach jun.: «Am Plattensee», Walzer für Männerchor mit Klavierbegleitung.

~ KÉT ÚJ OLASZ OPERA van készülöben és előadásra elfogadva. «*Maria di Warden*» Alba-Cornagliától és «*La Metropolitana*» Orongio Scornatotól.

~ MASSENET falura vonult, hogy «*Cid*» operájának instrumentálását befejezze, melyből már két felvonás tökéletesen elkészült.

~ A PÁRISI SZAJNAI TÖRVÉNYSZÉK elválasztotta Patti Adelinát De Caux marquisstól és bűnös félnek a híres énekesnőt deklarálta.

~ DELIBES LÉO közkedveltsége mellett szól az a körülmény, hogy *Coppélia* balletjét most három olasz színházban készítik elő színrehozatalra, és pedig a római *Apollo*, a milánói *Scala* és a turini *Regioban*.

~ A PÁRISI OLASZ OPERA két primadonnája Valda és Tremelli signorák, a kolerától való félelmökben Párisból megszöktek.

~ A TURINI KIÁLLÍTÁS alatt működő hat zenekar (a turini, milánói, parmai, római, nápolyi és bolognai) összesen 30 hangversenyt adott, melyeken 132 művel került előadásra. Ezek között egy művel volt képviselve: Arditi, Auber, Bazzini, Berlioz, Bizet, Brahms, Max Bruch, Cella, Chabrier, Corelli, Léo Délibes, Dunkler, Falchi, Haendel, Mancinelli, Massa, Mercadante, Morszkowszky, Morlacchi, Paganini, Pedrotti, Pissuti, Ponchielli, Puccini, Ramlau, Rottaro, Rubinstein, Sammartini, Scarlatti, Scontrino, Smerelia, Stradella, Tschaiakowsky, Untersteiner, Vieuxtemps és Zuelli. Két művel: Bach, Bolzoni, Burgmein (Ricordi), Catalani, Cherubini, Foroni, Gounod, Mozart, Raff, Reinecke, Giovanni Rossi, Schuhmann, Sgambati. Három művel: Boccherini, Goldmark, Haydn, Meyerbeer, Saint-Saëns, Schubert, Verdi és Weber. Végre négy művet adtak elő Rossinitól, ötöt Franco Factistól és ötöt Lisztől, hetet Mendelssohntól, 12-öt Beethoventól és 13-at Wagner Richardtól.

~ A MILÁNÓI CARCANO-színházban Filippo Guglielmo fiatal római zeneszerző operája «*Atala*» csak kevés tetszésben részesült. Az új mű szerzőjének szembeötlő hibául a bizonytalan és üres formát, a melodiák hiányát és a gyenge instrumentációt hozzák fel. Az előadók közül Baroncelli tenoristát dicsérik.

~ A MADRIDI TEATRO REAE-ban fényes siker mellett adták Ponchielli Giocondáját.

~ MAESTRO CATALANI operája «*Dejanice*» a turini Teatro Rugio-ban szép sikerrel

adatott. A szerzőt és az előadó művészeket huszonötzör hívták ki.

~ EHN BERTA asszony a bécsi udvari operának nálunk is előnyösen ismert énekesnője, a jelen évad végével penzióba lép.

~ A BERLINI KIR. OPERÁBAN nemsokára három érdekes jubileumot fognak ünnepelni és pedig Weber «Freischütz»-ének 500-ik, Meyerbeer «Profétá»-jának 200-ik és Spohr «Jessondá»-jának 100-ik előadását. A bűvös vadász, a legnépszerűbb német opera 500-ik előadását különös díszszel akarják rendezni, melyben a berlini opera legelőkelőbb tagjai fognak részt venni.

~ A BAJOR KIRÁLY külön előadásban meghallgatta Rheinthal «Käthchen von Heilbronn» című új operáját, melyben a tenorparthiet Neydhart bécsi énekes énekelte, kit a király előadás után kitüntetett módon megdicsért.

~ WIESBADENBEN egy új opera színrehozataláról beszélnek, melynek címe «Das Gralspiel», komponistája, Reissmann Agost.

~ WILDER VIKTOR hírlapíró, mint Bruxellesből írják, nemsokára befejezi a «Nürnbergi mesterdalnokok»-nak francia nyelvre való átültetését. Beavattottak befejezett mesterműnek vallják Wilder fordítását, mely inkarnált francziaság mellett hű maradt a német eredetihez.

SZINHÁZI HIREK.

== VÁRSZINHÁZ. Hétfőn Csiky Gergely *Stomfai család*-ját láttuk. A színház személynete meg tudna birkózni olyan nagyobb feladattal is, melyet Csiky e nehezebben játszható színműve reája ró — ha gondosabb előkészületeket és szigorúbb figyelmet fordítanak a betanításra. Az egyes szerepek kivételére a rendelkezésre álló erők valahogyan csak képesek volnának, és úgy részleg meg is lehetnének az előadással elégedve — ha az, mint egész, nem hagyna sok kívánni valót hátra. Hogy röviden rámutassunk a hibára, csak a négy nagy kését kell konstatálnunk, mely mennyi kínos pauzákra adott alkalmat. Ennél nagyobb és a rendezőt erősen graváló hiba a harmadik felvonás egy ritka kellemetlen jelenete volt, midőn Zboray Zeno (Lenkey) tíz perczzel előbb jött be, mintsem szükség lett volna, és már szerepét elmondani kezdte, midőn valaki, aki mégis egy keveset vigyázott a történendőkre, visszavonozta a színpalack mögé. Mondanunk sem kell, hogy ilyenek előfordulni nem szabad. A szereplők közül kettő emelkedett ki magasan. *Feleki Lipóczi*-ja és *Benedek Vilmosa*. Szinte sajnáljuk, hogy *Feleki Lipóczi*-ja annyira ismeretes már a nemzeti színházból, mert így ez alak befejezettségének majdnem már magától értetődő dicséretéhez semmivel sem járulhatunk. *Benedek* öntudatos biztossággal és megállapodott nyugodtsággal kerített *Vilmosnak* széles alapot, melyen aztán minden tekintetben keres és érett alakot épített fel. A túlzást oly könnyen provokáló szerepet meglelt eleganciával és decens mértékkel játszotta végig, és a ki-

állhatatlan üresfejú svadronneurnek néhány szeretetreméltó külső vonás által rokonszenves airt tudott adni. Margitot *Balogh Elé* játszotta, és pedig az első felvonást a kezdőnő számos nagy hibáival. A hangtechnikájával merőben ellenkező alaphangból indult ki és a művészi beosztás tekintetbe vétele nélkül párhuzamosan követte az érzelmek emelkedését a hanggal, mely aztán a kulmináció pontján megtagadva a szolgálatot, egy egészen hamis és természetlen regiszterbe ment át. A fokozás lehetetlen lévén, a főmomentumok egy és ugyanazon niveau folytak szét, az emelkedés változatos pházisai helyett monoton érzélgés és hatástalan síránkozás kapott lábra. A második felvonásban, midőn a természetes beszéd keretében mozgott, a kisasszony szép hangját és egyéniségének minden báját a legszerencsésebben érvényesítette. A konverzáció pointeit, az áradozó gyermeki szeretet nyilatkozatait finom értelemmel, illetve meleg bensőséggel tolmácsolta. És ha vesszük, hogy ez több művészi intelligenciát és tudást igényel, mint a folyton külső elemekre szoruló szavaló pathetikum és az erőszakos kitérések *mestersége* (lásd *Temesvárinét*), kénytelenek vagyunk elfogadni, hogy a kisasszony elkövetett hibái inkább elégtelen tanítás és gyakorlatnak, mint tehetségihiánynak tudandók be, annál is inkább, mert a harmadik felvonás nagy jelenetét (az anya eltűnése fölötti keserv és a viszontlátás) nagy erővel és ennek megfelelő hatással játszotta. *Beódy Akosa* nem eléghetett senkit sem ki. Jobb volt *Temesváriné* Berta bárónéja, ki az exekutív tartalmú nőt folyékony konverzáció és eléggé megnyerő modorban változta. Hibáztatjuk csak azt az indiskrecziót, melylyel jelentéktelen részleteket túlságos fontoskodással a «magasabbnak» látszani akaró szavalási légkörbe viszi át. Jó volt továbbá *Szirmay Barnabása*. Nála csak az a megjegyzésünk van, hogy a jól kezdett frázist és a finom gondolatot rendesen egy triviális, majdnem durva, közönséges ötletszerű hangváltoztatással teszi tönkre. *Szó Irma* valóságos művészi önfeláldozással jellemezte *Stanczit*, a vénülő kellemetlen leányt, midőn e vonásokat helyes kifejezésre hozta. *Nagyné*-t először láttuk illő toiletteben, de ez is kegyetlen vörös volt, melynél csak a többi volt kétségbeesőbb. Sajnálandó azonban, hogy a teljes szabású ruha sem tudta azt a széles, szétfolyó vastag — beszédet elegánsabban szabályozott mederbe szorítani és azokat a százfelé törekvő mozdulatokat összetartani. Csütörtökön *Szigligeti «Czigányát»* adták *Blahánéval*. A nagy művésznő *Rózsit* játszotta, azt a szerepet, melyben egy fél emberöltő előtt nagy drámai színésznőink keresték a diadalok betetőző koronáját. Az erős melodramatikus szerep, a régi puha, szenvelgő és igen gyakran émyelítő játékmódban előállítva, megtette hatását az ehhez viszonyított szimpatikus idegekre és a könnyzacskókra, melyekhez a régi romantika színésznők kivétel nélkül appelláltak. *Blaháné* asszony *Rózsija* egyenesen bámulatot érdemel. Erélyes kézzel ragadta ki a cigányleány alakját a kétes fogalmú «szerepkörből», melybe az úgynevezett drámai szendék iktatták és alávetette azt hatalmas mű-

vészi egyéniségének és lett a *Rózsiból* egy élő, érző és természetesen szenvedő leány, nem pedig dagadozó, holdkóros kisértet, kikkel sír a karzat és bódul néhány enthousiasta, ki nagyon mélyen talált belenézni a — színházi üvegbe. *Blaháné Rózsija*, a mily drámai, épp oly egyszerű, népies és erőteljes volt. De a szenvedély és fájdalom kifejezésére megdöbbentő, hatalmas hangokat talált és ez érzelmek elementáris erővel való kitörésével mélyen megrendített, nem szólva dalainak megindító előadásáról. *Évvi Margó Célia* által láttuk személynitve. A kisasszony is érdekes szerepváltoztatást mutatott be. Neki is drámai szerep jutott, melyből elég tisztességes sikerrel gázolt ki. Az új talajon még ugyan ingadozott, az alaphangot is túlságos lágynak és szentimentálisnak találtuk, de a kísérlet mutatta, hogy némi gyakorlat után e téren is busás sikerekre fog találni. Hang, felfogás és a bizonyos hangulatkeltő dispoziáció nagy mennyiségben áll rendelkezésére. *Beódy* egy lépéssel helyezte magát őszinte respektusunk birtokába. Eddigé bizony nem volt alkalmunk a dicséretet reá vesztetni. Az első felvonásban, mely sok elemelő ruganyosságot, az aperçu-szerű beszéd nehéz művészetét igényli, száraz és színtelennek tetszett. Annál meglepőbb volt a többi felvonásban. Ritka karakterizkával láttuk a változást feltüntetni, mely a függöny legördülte után az öreg cigányban végbement és nem is győzzük eléggé dicsérni. A hang egy egész skálával alább szállt, az arczizmok elérőlenedtek és bágyadtan lógni látszottak a csontokon, a hát is görnyedt a haj is megöszült, szóval minden atomján az öregnek meglátszott a fájdalom amaz elviselhetetlen súlya, mely a cigány egész valóját a földre húzni látszott. Ebben a stylben *Beódy* rendkívüli hatással vitte ki a szerepet és a mi helyeslésünk oda irányul főleg, hogy az említett körülményekre fektette a fősúlyt és nem a hirtelen átmenet bajazzoszerű fogásaira, melyeket a szerep legtöbb játszója, teszem a fiú viszontlátása alkalmával, szokott használni. E néhány határozottan szép alakítással szemben visszautasítjuk *Szirmay* Petijét. Kűszált, egyenetlen, larmoyans alak volt, mely folyton zavart. Ismét egyszer egy színész, ki gondolkozni elfeledt. Abban a kis világban, melyet *Szigligeti* a cigányban feltár, annyi a fájdalom, és értse meg *Szirmay* úr, annyi az *elegikus* fájdalom, hogy minden alakon ennek a hatása, mint *szükségképeni környületnek* meg kell látszani. Valamennyi között a legpoétikusabb, és legelegikusabb színezetű még *Peti*. Jellemének vezérvonása a nemes rezignáció nyugalma. Ezt dülta fel *Szirmay* féktelen kiabálásával és zilált mozdulataival, melyekkel, mindig zavart és semmit sem fejezett ki. Aztán hegedülni és énekelni egyszerre, ez is *Szirmay* úr pátense, melyet ha egy kis aesthetikai érzékkel kellene megfizetni, bizonyára nem kapná meg. Öltözete is túlságosan keresett, sőt férfihez nem méltó kaczer volt; mintha csak egy német ethnografiai képes könyvből szökött volna meg. *Balogh Arpádnak* szerencsés estéje volt. Meleg előadású dalait készséggel tapsoltuk. Játéka is kielégített. A főváros jobb-

parti közönségének szégyenére sajnálattal kell kiemelni, hogy az egybevágó előadás, melyben az ország legnagyobb művésznője vett részt, üres ház előtt ment végbe. Jobbat ennél egy igazgató sem fog nyújtani annak a szűkkeblű és egykedvű, merev közönségnek, melyről csak azt lehet feltenni, hogy az előadás ideje alatt vagy már a fülére húzta a hálósapkát vagy az öblös söröskancsók mellett hagyja az úristent minden jóról, művésztől, hazafiságról és más egyébről gondoskodni addig, míg ismét eljön a Markules és szabad bemenetel mellett rágatja a csepűt az alagút mögött a budaiak szájatogatásának néma zenéje mellett.

R—r.
= VIDOR PÁL, a népszínház e nagy kedveltségnek örvendő tagja, nemsokára befejezi új népszínművét. Zenéjét valószínűleg Hegyi Béla és Bátor S. fogják írni, kik az «Arendás zsidó»-ban már oly jogos feltűnést keltettek szép dalaikkal. Mint halljuk, Nemes Ferenc, a népszínház titkára is elkészült egy fővárosi életképpel, melyet még ez évadban szándékoznak előadni. A népszínház azonfelül *Andranak* egy új operettejére is készül.

= A VÁRSZÍNHÁZ PÁLYÁZATA. A dunajbóparti színházak igazgatója, Feleki Miklós által hirdettetett történelmi színmű és bohózat pályázatra a záros határidőig 10 pályamű érkezett be, ugymint: «Enyingi Török Bálint» látv. tört. színmű három felvonásban, «Czili és Mili» színmű három felvonásban, «Elza, vagy hogy szeretünk» színmű négy felvonásban, «Monsieur Csutora» bohózat három felvonásban, «A szabad kőműves» bohózat három felvonásban, «Urhatnamság» bohózat három felvonásban, «Huszár komaság» több szakaszban, «A jogász otthon» bohózat három felvonásban, «A szerelmes rokonok» bohózat három felvonásban, «A konkurrenczia» bohózat három felvonásban, mely utóbbit azonban a szerző a bizottság ítéletkimondása előtt visszavonta. A bíráló bizottság f. hó 25-én a pályázat eldöntése céljából összegyűlvén, az igazgató indítványára elhatározta, hogy mind a kilencz darabról részletes bírálatot annyival inkább sem kíván kiadni, mert a beérkezett művek egy része minden kritikán alúl áll és jobb része is messze áll attól, hogy színre hozható legyen. Attérve tehát a jelentés főtárgyára, ki kell mondanunk, miszerint a pályázaton mindössze három oly művel találkozunk, melyben a tehetségnek némi jele mutatkozik, s e három mű: «Enyingi Török Bálint», «Urhatnamság» és «Szerelmes rokonok». Mind a háromnak közös hibája azonban az, hogy a főcél, a színszerűség teljesen szem elől van tévesztve bennük, a bizarrban, a szokatlanban keresték az újság, a hatás kulcsát s miközben irány és cél nélkül tévedeznek, még arról is megfeledkeztek, hogy a gyengébb darabok némelykori megmentője egy-egy jó szerep szokott lenni, s így még azon kétségbevonható érdemmel sem dicsekedhetnek, hogy e vagy ama jó szerep kedvéért megérhetnék második előadásukat. Így, miután a pályadíjat kitűző igazgató s az általa felkért bírálók egyikben sem lelték fel azt, ami a pályázat célja volt, — a mulattató hatásos, repertoire darabot — azzal zár-

hatjuk be a meddőnek maradt pályázatról szóló jelentésünket, miszerint a bíráló bizottság a beérkezett pályaművek közül jutalomraméltónak egyet sem ítélt. Feleky Miklós s. k. Várady Antal s. k. Beödy Gábor s. k.

= NÉMET SZÍNHÁZ. Kedden f. hó 24-én sikerült, zajos estéje volt a gyapjú-útczai német színháznak. *Blumenthal Oszkár* a berliniek legkedveltebb, legdivatosabb és mondjuk legszellemesebb vígjátékírójának legújabb nagy feltűnést keltő vígjátékát a «*Grosse Glocke*»-t adták. *Grosse Glocke* magyarul annyit mint: nagy harang és *Blumenthal* vígjátéka nem egyéb, mint a jelenkor jellegének a reklámnak — melyet ő nagy haragnak nevez — épolj kegyetlen, mint szellemes persiflage-ja. A darab megérdemli, hogy kissé bővebben foglalkozzunk vele, nem azért mintha strukturáját geniálisnak, a felépítést klasszikusnak ismernők el, hanem azért, mert alig emlékszünk német vígjátékra, mely a szerencsés ötlet, az aktuális tendencia a szellemes élcz, egyes alakok geniális felfogásának, továbbá a pompás jelenetek ily gazdag és változatos conglomeratumnak adnák. Ezek az erények egyszersmind hibái is a darabnak, a sok szer, a különféle apparátus mind megannyi bába, kiknek kezei közt elvész a gyermek. Mert a cselekvés az accumulált járulékok közepette, a minimumra redukáltatik és mondhatjuk, hogy a második felvonás végéig tart, onnan aztán a vígjátékíró ismét felül vesszőparipájára és ulti a reklámtól, a családi hiúságot s a szerénység alatt bujkáló muckerséget. A tartalom abban áll, hogy asszonyi protekció és az anyai szeretet által megvesztegetett művészbárátok és tekintélyek egy fiatal szobrász középszerű pályaművét nagyszerű alkotásnak kiáltják ki és nagy reklámtól csapva megszerzik neki az első díjat, melyet a fiatal becsülettudó szobrász magától eldob, midőn megtudja, hogy mily segédzerekkel jutott meg nem érdemelt kitüntetéséhez. Tehetségét most szerényebb művek kivételére fordítja és boldog lesz. Ebben a keretben egy csomó alak mozog, kiket általános emberi dolgok, mint szerelem, irigység, fontoskodás, hiúság vezérel tetteikben és kiki a maga módszere szerint boldogul. Józan életfilozófia, éles megfigyelés, maró sarkazmus és kedélyes vicez jellemzik legelőnyösebben vígjátékunkat. Sok a sikerült alak, kettő (Emma és Theobald) pedig éppenleg geniális kivételű és az általuk eljátszott második felvonás vége a legszebb, mit e nemből az utóbbi időkben látni volt alkalmunk. Az előadás kiválóan sikerült összjátékkal dicsekedhetik. *Liebhart* és *Förster* urak tüntető tapsot kaptak. Előbbi sikerült Makart maszkiával egy hűdélis, kedélyes művészt, utóbbi egy tréfás papucshóstit ábrázolt élettelen és kedélyes vonásokkal. *Blasel* (Theobald) és *Kronau* (Emma) k. a. az említett szép jelenet után ötszörös kihívásban részesültek. *Kronau* kisasszony játékában több határozottságot, *Blasel* urában kevesebb affektációt szeretnénk látni, ha teljes sikert akarnak elérni. Előnyösen tünt még ki *Mauthner* k. a. és *Müller* asszony, továbbá sikerült epizód alakjaikban, *Weisz*, *Langhammer*, *Gimmig*, *Franker* urak és *Arnim* k. a. Kiállítás és rendezés feltétlen dicséretet érdemel.

= A VÁRSZÍNHÁZI PÁLYÁZAT legjobb művét, melynek oldalfalait «*Konkurrenczia*», *Prém* József írta. A darab nem bohózat, pedig a pályázat ilyenre szól, hanem fővárosi életkép három felvonásban. A szerző azért művét visszavonta a pályázatról, de előadás végett átengedte a várszínház igazgatóságának. A főszerepet *Blaha* Lujza asszony fogja játszani.

= A STUTTGARTI SZÍNHÁZ intendánsává Werther udvari tanácsos neveztetett ki.

AZ OPERAHÁZ FALFESTMÉNYEI.

Vastagh György.

UGYANAZON elsőemeleti teremben, melynek oldalfalait Fesztai művei díszítik, vannak Vastagh falfestményei is. Ezek a plafondnak egy középső nagyobb s két kisebb négyszög alakú mezőjét töltik be. A terem bejárati oldalától tekintve, a bal felé eső kisebb négyszögbe van festve *Bachus* kecskével; a középsőbe *Bachus* menetet; a harmadikba pedig *Bachus* neveltetése. Ezen három plafondfestményen kívül, Vastagh a 12 boltív előlapjára is festett egy-egy hangszeren játszó Amoretteket.

Mielőtt ezen festményekről elmondanók megjegyzéseinket, ismerkedjünk meg a mythosz említett tárgyainak megoldásával, a kompozíciói kivittel és a csoportosítással.

Tekintsük meg legelőbb a plafond középső képét, a «*Bachusmenet*»-et, Vastagh falfestményei között a legnagyobb terjedelműt.

A képnek középső terét egy sárga diadalkocsi foglalja el, mely két tigris által vonva halad előre. A kocsiában ül *Bachus*, egyik kezében borral tejt serleget, a másikban *thyrsus* botot tart. Fején szőlőlevelekből készült koszorú. Mellette van kedvese *Ariadne*, ki hanyagul s ittasan dől *Bachus* vállára. Leplezetlen teste teljes nagyságban van feltüntetve s arczán a kék és bujaság kifejezése tükröződik vissza. Jobbjában kehelyt tart, míg baljával átöleli *Bachus* t. Ezek előtt, a nézőnek hátat fordítva ül egy meztelen *Bachus*snő, ki kezeiben borral tejt kancsóval és serleggel egészíti ki a kocsiában ülők csoportját. A kocsi mögött van egy *Bachus*snő, vállán kancsóval. Testének csupán felső része látható. Legelőbb, a kép előterében egy *Bachus*snő fekszik, előtte egy félig térdelő *Satyr*, ki kezeiben szőlőfürtöket tartván, annak levét egy edénybe csavarja. E két alak mögött van egy félig látható *Pan*, ki sípokon játszik. A növényzettel telt háttérben pedig két *Bachus*snő látható, kik közül az egyik éppen élvezi a helynek tartalmát.

Ezek a kép baloldalán levő alakjai. A jobb oldal felé esik a két tigris, melyek egy fehér szárnyas amorett által szalagon vezetettek. Az amorett jobbjában tülök, melyet ajkaihoz emelt. A tigrisek mögött van egy sípoló *Satyr*; e mellett egy *Bachus*snő, dereka körül lebegő vörös draperiával, mely testének egy részét elfedi. Előtte halad egy kecskelábú

Pan, ki kettős sípon játszik. E csoport-hoz tartozik egy réztányérokat verő bachansnő s három Pan, melyek közül az egyik lanton játszik, a másik egy báránnyt visz vállain, a harmadik pedig ezek között ül.

A csoportosításnak jobb oldali részlete oly kedvezőtlen, hogy az ülő Pan alakjának elhelyezése már valóságos talány lesz előttünk. Csak két előrenyújtott lábat látunk, míg a törzs és fej részben a többi alak tagjai által födött; úgy, hogy egy ideig keresnünk kell, vajjon a lábak melyik alakhoz tartoznak.

E kép kompozíciójában nincs semmi egység; eszméje pedig triviális felfogásban van feldolgozva. Alakjai szerteszortak; meglátszik azokon, hogy erőltetve lettek elhelyezve.

Az alakokat alulról szemlélve, azoknak a normalis helyzetben kell feltüntetve lenni; míg Vastagh ezen alakjai nem vízszintes, hanem ferde felületen állanak s így mintegy előre bukznak. Álló alakjai, de különösen a kép jobb szögletében levő esetlen Pan — leginkább szenvednek e hibában.

A mezitelen testek valóságos karikatúrába mennek át; mód nélkül túlozva azok domborodásai. A férfi, de különösen a női testek kolosszális zsirtömegeket képeznek; az izmok s testrészek helyett felfújott hólyagok vannak festve. A női csípők a legképtelenebb túlzással vannak kiemelve, melyek szemlélete sem ingert, sem gyönyört, hanem undort kelt az ép-érzékű műélvezőben.

Rubens alakjai is kövérek; Olympusának istenei németalföldi zsiros testek; de mindamellert igaz formákkal látta el azokat s képes volt mozdulataiknak bájt és kellemet adni.

Vastagh alakjai ellenben nélkülözik a kecses mozdulatokat; mert hisz felfújott testök miatt alig képesek mozogni.

Igaz, hogy a mythos szerint Bachus izmai elpuhultak; a bachansnők, a Satyrok és Panok pedig mint léha élvhajhászok, kövérek és búják; de a művész a mellett hogy ezen tulajdonokat feltünteti, eszményesítheti alakjait.

A mythos alakjai csak symbolikus eszmét képviselnek; s így a midőn azok kalandjai és viselt dolgairól olvasunk, nem annyira az istenekre, mint inkább a symbolum által kifejezett eszmére fordítjuk figyelmünket.

Vastagh azonban reálsan fogván fel tárgyat s elébünk tárt egy legió bachansnőt, kik a mellett, hogy magyar típusu fejekkel bírnak, sörön hizlalt hollandi szakácsnők módjára gömbölyödnek s a fékevesztett vágy érzékiségével bujálkodnak, mint ledér kéjencznők.

Itt a symbolikus vonatkoztatásnak nyoma sincs; Bachust így nem képzelhetjük az istenek sorában; mert, mint közönséges halandó, leszállott a földre s itt dorbézol a festett arcú rimák között. Elvesztette minden eszményiségét.

Hasonlitsuk csak össze Lotz és Vastagh mythosi alakjait; mily feltűnő különbséget fogunk azok között találni. Lotz az eszményi világba helyezte azokat s így hiszszük, hogy azok az Olympusnak lakói; ellenben Vastagh, művei által nem képes képzeletünket egy képzelt világba terelni, mert földi embereket fes-

tett, kik féktelen bujaságuk miatt még csak rokonszenvünket sem nyerhetik meg.

A színpadon több színésztől láttam Mephistónak alakítását, de azok közül csak kevesen voltak képesek az igazi jellemet feltüntetni. A jó színész, ki beleléte magát Goethe gondolkörébe, az Mephistót mint eszményi lényt mutatta be, vagyis, mint a gonosz szellemét; míg a rossz színész magát a gonoszt, a ravaszt s a bűvészt tárta elő.

Igy vagyunk a mythossal. Alakjai eszményiek, tehát azokat úgy az írónak, mint a képzőművészeknek eszményieknek kell feltüntetni. Ki nem fogja helyesen az alakítást, az úgy jár el, mint a rossz színész Mephistó szerepével.

De lássuk a kisebb festményeket:

A baloldali négyszögben van a gyermek Bachus, ki egy fehér kecskén ülve, kezében thyrusbottal jelenik meg. Körülötte van három bachans gyermek, kik közül az egyik átöleli a kecske nyakát; a másik a szarvára kötött szalagot tartja kezében, a harmadik pedig átöleli Bachust s egy kosár gyümölcsöt tart. Az előtérben, a keret által részben eltakarva, ül az öreg Seilenos, Bachus nevelője.

Ezek a kép alakjai, melyek különben nincsenek hivatva valamely eszmét kifejezni. Meg kell elégednünk azzal, hogy egy kecskét látunk, mely körül néhány gyermek különféle mozdulatokkal van elhelyezve.

A jobb oldalt eső szögletben van festve Bachus neveltetése.

A rege szerint Bachust a nysai Nymphák nevelték; s így a festményen megjelenő ülő nő — kinek ölében a gyermek Bachus — hihetőleg ezen nymphák egyike.

Testének felső része ruhátlan, míg alsó részét vörös és kék draperia övedzi. Mögötte van egy lombos fa, melynek sötét színétől élénken válnak el a Nympha szőke fürtjei. Ölében a gyermek Bachus, ki egy szőlőfürt után nyújtja karját, melyet egy mellettök heverő Nympha tart elé. Ezen utóbbi alak mögött látszik egy Satyrfej, melynek kevésse látható vállrészéből azt következtetjük, mintha ez is heverészne. Az ülő Nympha jobbja mellett van egy harmadik, ki Bachusra tekintvén, azon gyönyörködni látszik.

E mellett áll egy szárnyas Amor, vállán tegezzel és nyilakkal. Az előtér szőlőlevelekkel, dinnye s egyéb gyümölcsökkel van betöltve.

Bachus neveltetése eléggé világosan van kifejtve; különben is a tárgy oly egyszerű, hogy annak szemléltetése nem ütközik kompozíciói nehézségeibe.

Az alakok itt is szétszórtak; teljesen nélkülözik a szépen alkotott groupnak feltételeit. S úgy látszik, Vastagh a Nympháknál is a Bachantina typust alkalmazta, mert ezek is oly túlzott monstrumok, mint a középső kép női alakjai; vagy azt kell hinnünk, hogy a művész határozottan bachus-nőket akart festeni. Az pedig a mythos szerint nem volna helyes, mert a szerint a Nymphák voltak azok kik édességekkel felnevelték.

De Vastagh mind a két esetben hibába esett. Ha Bachans-nőket volt szándékában festeni úgy tévedt; ha pedig alakjai Nymphák akarnak lenni, akkor azokat hibásoknak kell mondanunk, mert — kivéve

a gyermeket ölében tartót — Nymphái hollandi szakácsnők lettek.

Ha Amor alakjának itteni célját kutatjuk, nem nyerünk tiszta felvilágosítást. Vajjon ezen alak mit akar kifejezni? Mi összefüggés lehet a Bachus és a Nymphák között? Vagy talán a későbbi korában kifejlett szerelmi csapongásait akarja a művész jelképezni? Azt alig hihetjük, mert Bachust inkább a kéjes érzéki vágy, mint az idylli Amor uralta. Amor alakja tehát csak térbetöltésül szerepel, s nem mint szükséges alak.

Mint elől megjegyeztem, Vastagh a boltívezetek előlapjaira Amoretteket festett, melyek a terembe köröskörül számszerint tizenkettőt tesznek. Mindegyik kezében egy hangszer, s különféle mozdulatokkal kezelik azokat. Ezen alakokra nézve általában megjegyezhetjük, hogy van köztük több, mely eléggé ügyes s naiv gyermeki mozdulattal van felfogva, sőt szép s üde színekben van kivíve; azonban néhány, vagy felnőtt fejjel bíró gyermek, vagy gyermekfejű felnőtt testű. Különben Vastagh Bachus képein levő gyermek alakjaira nézve is csak ezt a megjegyzést tehetjük.

A színezésről legutoljára óhajtottam szólni, minthogy a terem összes festményeire vonatkozó általános színhatás kedvezőtlenységéről is meg kell emlékezni.

Vastagh Bachus képei, valamint amoretteje is erős, sőt mondhatjuk ríkító színezésűek. Az egyes alakok mint különálló vannak feltüntetve; a színek élénksége miatt nélkülözik az összetartozó egésznek egységes hatását, mert a lényegesebb részletek kiemelésére nézve az alárendelt színeket nagyrészt elmellőzte.

Nem tagadjuk, mind a mellett vannak részletek, melyek a színezésben eléggé üdék s finomak; de általában az egész olyan hatással van reánk, mintha az alakokat nem környezné levegő. Legalább a színeknek határozottsága, s az egyes alakoknak majdnem egyenlő színezésében történt kiemelésé arra engednek következtetni.

Lehet, ha Feszty symbolikus képei is ríkítóbb színezésűek volnának, talán ellen-súlyozhatnák azt a hatást, melyet Vastagh plafondképei reánk gyakorolnak; de így, miután azok a kellemes s összhangzatos színezés mellett a levegőséget is bírják, az ellentét annál inkább feltűnő.

Vastagh leginkább hibázott az által, hogy nem vette figyelembe a Feszty műveinek színhatását; mert Bachus képeinek élénk színei leverőleg hatnak az oldalfalon levő képekre. S a terem falfestményeinek disharmoniáján kívül rossz hatásu a plafond élénk színezése azért is, mert a terem felső része ólom súllyal nehezedik alá. Holott a festmények lágyabb s tompább színei által azt könnyűvé, mintegy lebegővé lehetett volna tenni.

Ezek az én véleményeim Vastagh említett festményeiről. Ha más meggyőződéssel jönnek ellenkezésbe — nem tehetek róla, mert én a művészetet nem a csillogó színekben s nem a vágyat ingerlő hatásban, hanem a nemes egyszerűséget szemelőtt tartva, a szép és igaz által hiszem elérhetőnek.

CASTOR.

„HARMONIA”

zongoratermében (váci-utca 3.) alábbi bécsi zongoragyárosok gyártmányai találhatóak raktáron:

J. Heitzmann és fia

cs. kir. udvari zongoragyáros.
Elsőrangú gyár, mely különösen arról nevezetes, hogy a legtartósabb hangszereket készíti. Zongorái az egész világon elvannak terjedve. S mindenütt egyaránt kelendőségnek és kedveltségnek örvendenek. Birja a legmagasabb kitüntéseket.

Zongorahangoló lakcíme

megtudható a „Harmonia” zeneműkereskedésben.

F. WOLLEK

Olcsó közép minőségű tetszetős zongorák.

ERHAR

világhírű zongorái.

Ezen hangszerek a zongoragyártás remekei közé tartoznak. Tartósságra utólérhetetlenek, ezen tulajdonságnak köszönheti a gyár nagy hírnevét.

Kaphatók:

Salon Stuez, diófa

fekete

kereszt-húrozott és egyszerű.

Schmidt Ferencz

Bösendorfer tanítványa.

Jó minőségű tartós zongorák:

Rövid salon, diófából

fekete

Árjegyzék küldeték díj nélkül.

Wessely Márton

zongoragyáros.

Különös specialitás az úgynevezett „Diminutiv” zongora, legkisebb alak s mégis erős, tömör hang. Bármilyen kicsi szobában is elfér. Az egész zongora 1 1/2 méter. Különféle érmek.

Hamburger Károly

bécsi zongoragyáros, készít kitűnő zongorákat, melyek a „Harmonia” zongorateremben folyton készletben tartatnak és jutányos áron kaphatók.

Stahl Ferencz

Kitűnő zongorákat készít, melyek nagy kedveltségnek örvendenek.

HESSE L.

nemcsak, hogy szakértelemmel kezeli a hangolást, hanem mint volt zongorakészítő a hangszerek javítását is magára vállalja.

HEITZMANN NÁNDOR

Jó minőségű tartós zongorák

Rövid salon diófából

„fekete

POKORNY

zongoráit ajánlja a közönség figyelmébe.

Nemecske József

Mignon

zongorák. Tartós kitűnő hangszerek. Különösen ajánlatosak iskolák számára.

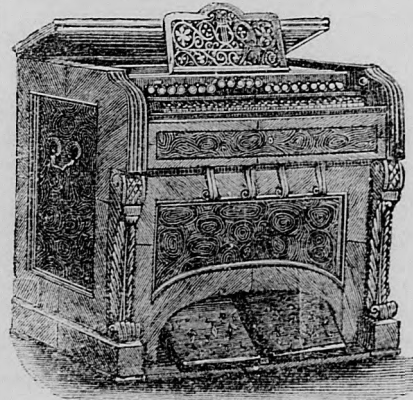
Zenetanárok lakcímei.

ZONGORA:

Bartay János, nemzeti zenedei t. váci-u. 10.
Deutsch Willy, bálvány-utca 18.
Drescher Raimund, kerepesi-ut, kerep. adv.
Erney József, nemz. zen. t., kerepesi-ut 24.
Gobbi Henrik, m. kir. orsz. zeneakadémiai tanár. Ferencz-József rakpart 18.
Klinger Sándor, sugár ut 23. III. em. 9. ajtó.
Kont Ilona, damjanich-utca 6.
Koschirz János, sugár-ut 89.
Major J. Gyula, váci-körút 17.
Rausch Károly, nemz. zenedei tan., Hunyady-utca 3.
Schütze Rezső, nemz. zenedei tanár, nagy korona-utca 4.
Sipos Antal, magán zeneakadémia tulajdonosa, Keeskeméti-utca „Geist“-ház.
Somogyi Mór, Zrínyi-utca 3. sz. I. em. 19. a.
Vajdady Béla, nemz. zenedei tanár, külső dob-utca 49.

HARMONIUM ÉS ORGONA.

Erney József, kerepesi-ut 24.
ÉNEK.
Henderson Mary, aranykő-utca 2. sz.
Igercios Katalin, Lipót-utca 6.
Passy-Cornet Adel, m. kir. orsz. zeneakadémiai tanár asszony, múzeum-körút.
Schmidt József, Lipót-utca 19.
ZENESZERZÉS.
Breisach Izidor, váci-körút 29. III. em. 8.
Erney József, kerepesi-ut 24.
Major J. Gyula, váci-körút 17.
Nicolitsch Sándor, m. kir. orsz. zeneakadémiai tanár, Kazinczy-utca 17.
HEGEDŰ.
Gobbi Alajos, nemz. zen. t., magyar-u. 36.
Kis Péter, nemz. zenedei tanár, Sándor-u. 5.
Mesáros Imre, nemz. zened. tr. tüzoltó u. 19.
Pettykó Imre, Klauzál-utca 17.
Herman Mariska, Múzeum-utca 11. sz., hegedű, zongora, cimbalom.

A legkitűnőbb
HARMONIUMOK
Tietz Péter utóda
Kotykievics Teofil
gyára.

A legjobb minőségű harmoniumok nagy választéka. Hangverseny- és salon-harmoniumok. Prolongement és percussióval templomok és iskolák számára 100 forinttól felfelé.

Több évi jótállás.
Árjegyzékek kívánatra bérmentve küldetnek.

„Erste Productiv-Genossenschaft der Klaviermacher“

Arany- és más magas érmekkel kitüntetett gyár.

WIEN.

Verschiedene goldene Medaillen und andere hohe Auszeichnungen.

Bécsi zongoragyár Produktiv-szövetkezet

kitűnő gyártmányok, melyek minden tekintetben kiállják a versenyt a leghiresebb zongorákkal.

KAPHATÓK:

Barna egyszerű húrozott

Fekete egyszerű húrozott

Barna kereszt-húrozott

Fekete kereszt-húrozott

Egyedüli főraktárunk Budapesten (váci-utca 3. szám), a „Harmonia” zongorateremben.